

Dini-millî tolerantlıq dinamik tərəqqinin təməl sütunlarından biridir – Azərbaycan nümunəsi...

Nahid Salayev

Bəlli həqiqətdir ki, dini və milli tolerantlıq ahəngdar, mütərəqqi cəmiyyətin təməlini təşkil edir. Bu dəyərlər müxtəlif inancların, adət-ənənələrin və kimliklərin bir millət daxilində dinc yanaşı yaşamasını təmin edir, qarşılıqlı hörmət və anlaşmanı gücləndirir. Getdikcə bir-birinə bağlı olan dünyada tolerantlıq həm də qlobal sabitlik və inkişaf üçün zərurətdir.

Dini tolerantlıq hər bir cəmiyyət üçün müstəsna önəmə malikdir

Dini tolerantlıq müxtəlif mənəvi inancların və təcrübələrin qərəz və ayrı-seçkilik olmadan qəbul edilməsidir. Bu, başqalarının ibadət etmək, fərqli inanc hüquqlarına hörmət prinsipini təcəssüm etdirir. Tarixən dözümsüzlük münaqişələrə, təzyiqlərə və təqiblərə səbəb olub. Səlib yürüşlərindən tutmuş müasir məzhəb zorakılığına qədər, dini parçalanmalar tez-tez nifaq və iztirablara gətirib çıxarır.

Bununla belə, cəmiyyətlər dini tolerantlığı qəbul etdikdə elə bir mühit yaradırlar ki, iman parçalanma mənbəyi deyil, həyatın şəxsi və zənginləşdirici tərəfinə çevrilir. Məsələn Azərbaycan kimi dini azadlığı müdafiə edən ölkələr daha yüksək sosial birlik, yaradıcılıq və iqtisadi inkişaf nümayiş etdirirlər. Əksinə, dözümsüzlük tərəqqiyə mane olur, qorxu aşılayır və cəmiyyətin quruluşunu aşındırır. Dini tolerantlıq həm də şəxsi və mənəvi inkişaf üçün çox vacibdir. Bu, fərqlərə mənəvi dialoqlar aparmağa, fərqli perspektivlərdən öyrənməyə və qarşılıqlı hörmət inkişaf etdirməyə imkan verir. Müxtəlifliyin insan təcrübəsini zənginləşdirdiyini başa düşməklə insanlar stereotipləri və problemləri aşsın bilər. Dini tolerantlıq prinsipləri şəfqət və birliyi vurğulayan bir çox mənəvi təlimlərə uyğun gəlir. Yenə bunun konkret nümunəsini Azərbaycanda görmək olar. Bir daha xatırladaq ki, tarixən dinindən, dilindən, irqindən və digər bu kimi mühüm göstəricilərdən asılı olmayaraq ölkəmizdə müxtəlif xalqların nümayəndələri həmişə bir ailə olaraq dostluq, qardaşlıq, mehribanlıq şəraitində yaşayıblar. Sözügedən mütərəqqi ənənə indi də davam edir və qeyd olunduğu kimi, Azərbaycanın əsas xarakterik xüsusiyyətləri sırasında yer alır. Azərbaycanda bütün azadlıqlarla yanaşı, dini azadlıqlar da təmin edilir. Eyni zamanda, din xadimlərinin, eləcə də dinə bağlı insanların Azərbaycanda gündəlik fəaliyyəti üçün ölkədə hər cür şərait və sərbəstlik yaradılıb. Buna paralel olaraq, milli tolerantlıq millətlər arasında mədəni, etnik və sosial müxtəlifliyə hörmət və qiymət verməyi əhatə edir. Qloballaşma dövründə heç bir ölkə təcrid olunmuş vəziyyətdə mövcud deyil. Multikulturalizm normaya çevrilərək tolerantlığı milli birlik və beynəlxalq əməkdaşlıq üçün zəruri edir. Millətlər daxilində milli tolerantlıq müxtəlif etnik mənsubiyyətlərə, dillərə və adət-ənənələrə malik vətəndaşlar arasında həmrəyliyə təkan verir. Milli tolerantlıq həm də sosial narazılıq riskini azaldır. Ayrı-seçkilik, ksenofobiya və irqçilik bir millətin sabitliyinə və inkişafına ziyan vurur. İnküzivliyi və bərabərliyi təşviq etməklə cəmiyyətlər özgəninkiləşdirmə və marginallaşmanın qarşısını ala, bütün fərqlərin milli rifaha töhfə verməsini və ondan faydalanmasını təmin edir. Beynəlxalq səhnədə milli tolerantlıq diplomatiya və sülh üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir. Dünyanın əsas münaqişələri çox vaxt dözümsüzlük və anlaşılmazlıqdan qaynaqlanır. Tolerant siyasətləri qəbul edən ölkələrin ittifaqlar qurmaq, mübahisələri sülh yolu ilə həll etmək və iqlim dəyişikliyi və humanitar böhranlar kimi qlobal problemlərin həllində liderlik etmək ehtimalı daha yüksəkdir.

Dini və milli tolerantlığın inkişafında təhsil mühüm rol oynayır

Aparılan araşdırmalar göstərir ki, təhsil dini və milli tolerantlığın tərbiyəsində mühüm rol oynayır. Məktəblər və universitetlər qarşılıqlı hörmət və mədəniyyətlərarası anlaşma dəyərlərini daim vurğulamalıdırlar. Dözümsüzlüyün dağıdıcı təsirlərini və əməkdaşlığın faydalarını vurğulayan tarix dərsləri inküziv düşüncə tərzini inkişaf etdirmək üçün güclü vasitə kimi xidmət edə bilər.

Üstəlik, liderlik də önəmlidir. Siyasi, dini liderlər öz sözləri və hərəkətləri ilə tolerantlığı təbliğ etməlidirlər. Önəminə baxmayaraq, dini və milli tolerantlığa nail olmaq çətinliklərlə doludur. Sosial mediadan sui-istifadə, dezinformasiya və ekstremist ideologiyalar fikir ayrılıqlarını gücləndirə bilər. İqtisadi bərabərsizlik, siyasi manipulyasiya və tarixi narazılıqlar dözümsüzlüyü daha da gücləndirir. Bu problemlərin həlli siyasət islahatları, kütləvi fəallıq və mədəniyyətlərarası dialoq da daxil olmaqla çoxşaxəli yanaşma tələb edir. Azərbaycan bu problemdən uzaqdır və bu tariximizdən qaynaqlanır. Azərbaycan dünyada müxtəlif sivilizasiyaların kəsişdiyi, dinlər arasında qarşılıqlı etimad mühitinin mövcud olduğu məkən kimi tanınır. Çoxmillətli və çoxkonfessiyalı Azərbaycanda dini tolerantlığın inkişafına ölkəmizin yerləşdiyi coğrafi ərazi, əhalinin milli-etnik və dini tərkibi mühüm təsir göstərir. Tolerant dəyərlərə bağlılıq

ölkəmizdə yaşayan insanların həyat tərzini səciyyələndirən xüsusiyyətlərdən biridir. Müxtəlif milli-etnik qrupların və dinlərin nümayəndələrinin azərbaycançılıq məfkurəsi ətrafında birləşməsi tolerant dəyərlərin inkişafına böyük təkan verir. Tolerantlıq dinlərarası dialoqun əsasını təşkil edən mühüm faktorlardan biri kimi dini konfessiyalar arasında hüquqi-mənəvi baxımdan bərabər imkanlar yaradır. Azərbaycan nümunəsi göstərir ki, dini və milli tolerantlığı inkişaf etdirmək üçün fərdlər açıq fikirliliyə, dialoqa və hörmətə sadıq olmalıdırlar. Media, incəsənət və ədəbiyyat da ümumi insani dəyərlərin işıqlandırılmasında və qərəzlərin qırılmasında transformativ rol oynaya bilər. Faktır ki, dini və milli tolerantlıq dinc və mütərəqqi dünyanın təməl daşlarıdır. Onlar cəmiyyətlərə müxtəlifliyin gücündən istifadə etməyə, münaqişələri həll etməyə və daha güclü cəmiyyətlər qurmağa imkan verir. Bu dəyərləri mənimsəməklə, bəşəriyyət bölünmələri aşı, müxtəliflikdə birliyi qeyd edə və hamı üçün daha parlaq, daha əhatəli gələcəyi təmin edə bilər. Müxtəlif dinlərə etiqad edən istənilən ölkə vətəndaşları dini tolerantlıq şəraitində özlərinin dini ənənələrini qoruyub saxlayır. Yenə Azərbaycan bunun konkret nümunəsidir.